

MAVZU: Avstraliya materigi tabiat mintaqalari

REJA:

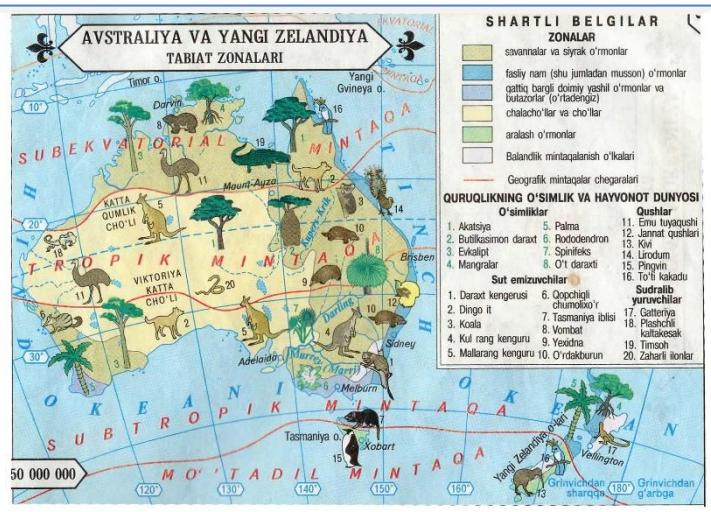
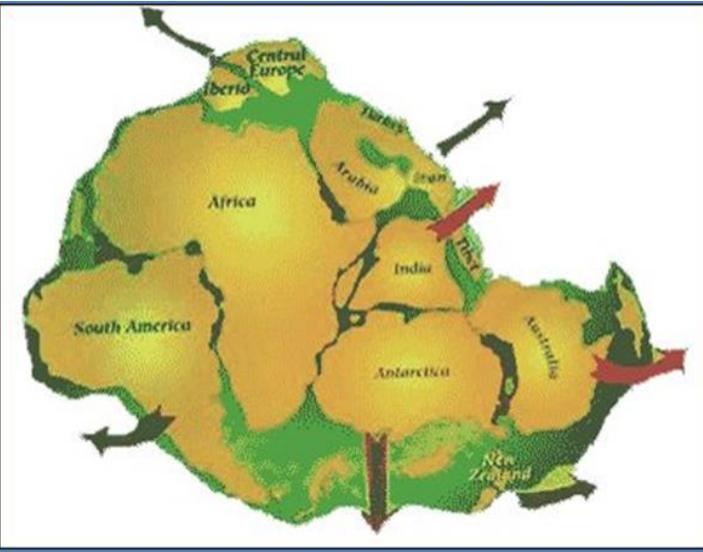
1. Materik tabiat zonalari to‘g‘risida ma’lumot
2. Iqlim mintaqalariga xos tabiat zonalarining tarqalishi
3. Materik hayvonot dunyosi

1. Materik tabiat zonalari to‘g‘risida ma’lumot

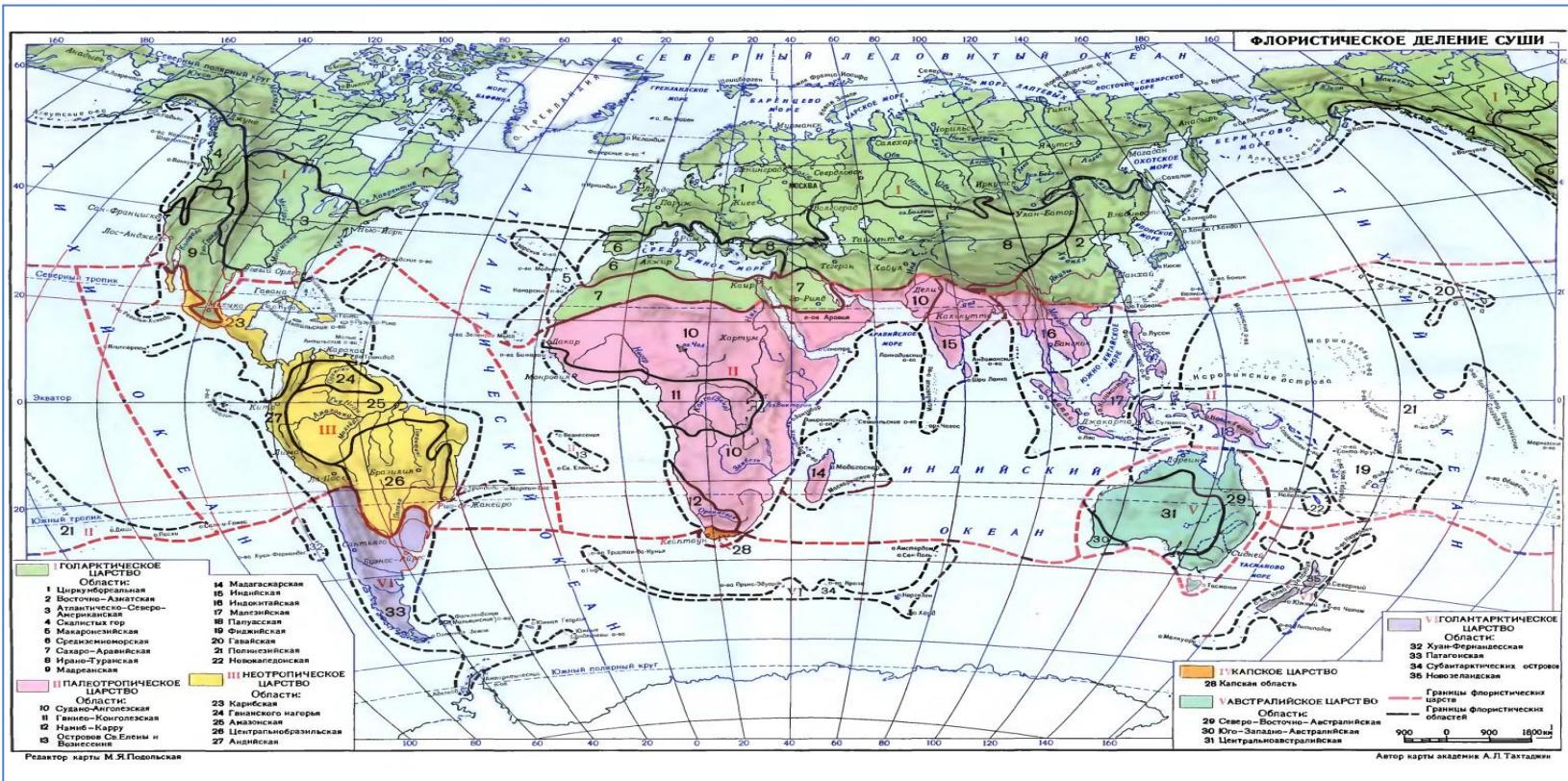
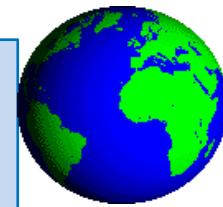
Avstraliya florasi quruqlikning boshqa qismlari florasidan katta darajada farq qiladi, bu materikni Tasmaniya bilan birgalikda maxsus Avstraliya floristik o‘lkasiga kiritilsa, *Okeaniya paleotropik o‘lkaning turli floristik o‘lkalariga* kiradi.

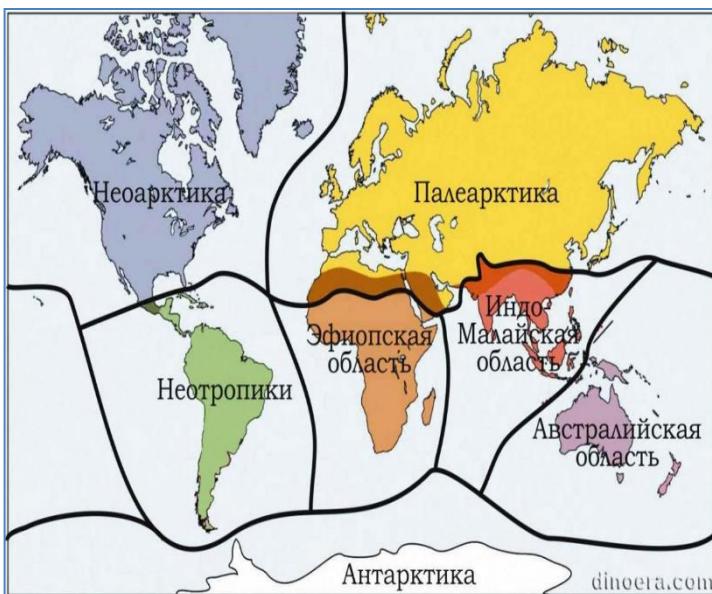
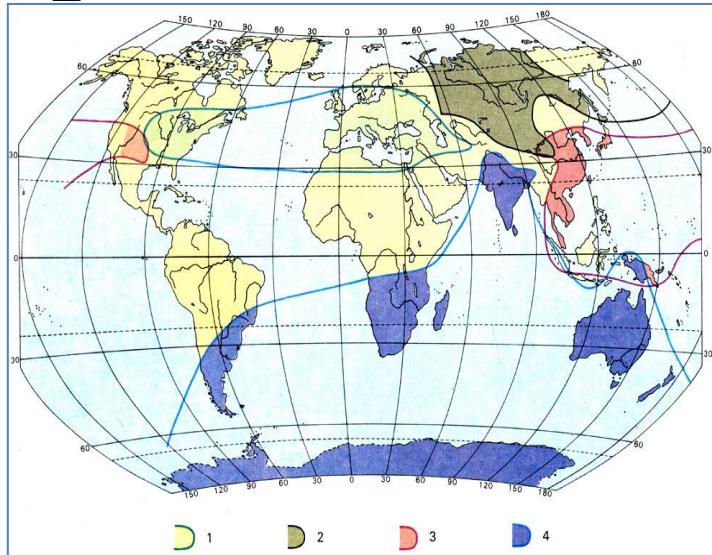
Avstraliya bilan Okeaniyadagi ko‘pchilik *yirik orollarning yaqinligi va hozirgi zamон florasi o‘rtasida quruqlik orqali aloqaning mavjud bo‘lganligi* o‘simlik qoplamida ko‘pgina o‘xshash turlarning bo‘lishiga olib kelgan.

Avstraliya tropik florasing shakllanishi bo'r davrida boshlangan va kaynozoy boshida, ya'ni Avstraliya boshqa yerlar bilan quruqlik orqali tutash bo'lgan vaqtida davom etgan. Mezozoy oxiriga qadar Avstraliya *Janubiy Amerika, Janubiy Afrika va Antarktida bilan tutash bo'lgan, sharqdagi va shimoldagi orollar bilan, ular orqali Osiyo bilan aloqa neogen oxirida ham mavjud bo'lgan.*

Avstraliya bilan janubiy yarim sharning boshqa materiklari, Shuningdek, *Osiyo va Okeaniya orollari* o‘rtasida ba’zi bir floristik umumiyligining mavjudligi o‘simglik dunyosi rivojlanishida o‘z aksini topgan.

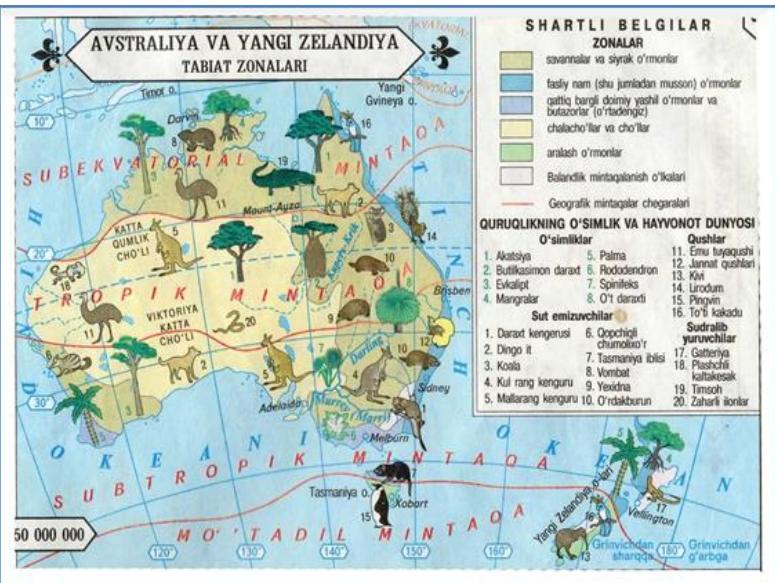
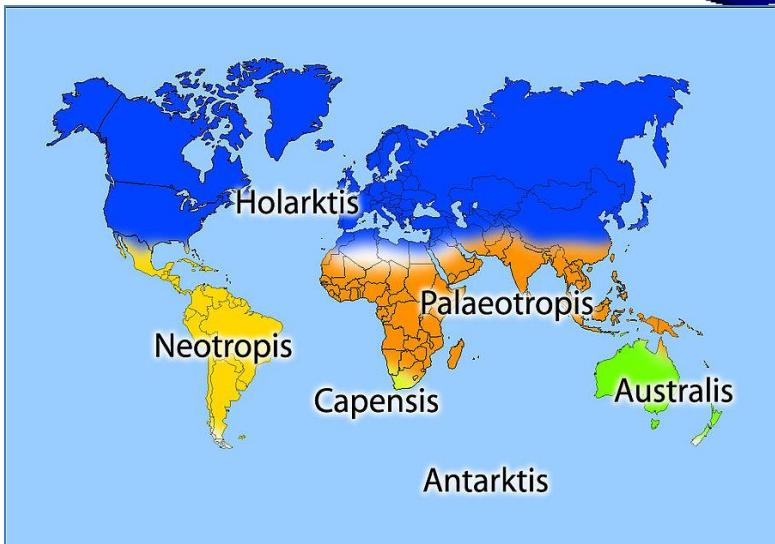

Avstraliya **kaynozoy**
o‘rtalaridan boshlab
boshqa materiklardan
alohida bo‘lib qolganligi
tufayli uning **florasi**
tarkibida boshqa qit’alarda
uchramaydigan elementlar
ko‘pchilikni tashkil etadi.
Ikkinchi tomondan, boshqa
materiklarda keng tarqalgap
ko‘pgina **floristik oilalar**
Avstraliya florasida yo‘q.

Avstraliya hududida flora tarkib **topadigan janubi-g‘arb va markazda, ikkinchisi sharqda** shakllangan. Bu markazlar oralig‘ida mezozoy dengiz antropogen davri boshiga kelib hudud dengizdan bo‘shagan va keyinchalik o‘simgiliklar rivojlangan.

Эндемики Австралии

Antropogen davrda

*Avstraliyani muz
bosmagan va uning iqlimi
keskin o‘zgarmagan.*

Avstraliya florasi
rivojlanishining bu barcha
xususiyatlarining asosiy
belgisi **qadimiyligi**
hamda yuqori darajada
endemikligiga sabab
bo‘lgan.

Endemik o'simliklar miqdorining ko'pchiligidagi ko'ra, Avstraliya floristik o'lkasining yer yuzidagi alohida xususiyatlaridan biri, unda o'sadigan o'simliklarning **75% i faqat shu yerda o'suvchi endemik o'simliklardir.**

Masalan, evkaliptlar avlodining 600 turi, akatsiyaning 280 turi, kazuariylarning 25 ga yaqin turi endemikdir.

Переменно –влажные леса

баньян

баниан

баниан

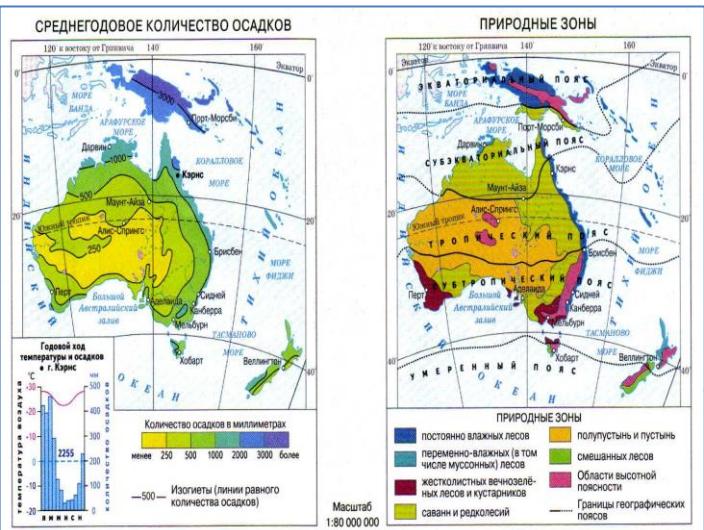
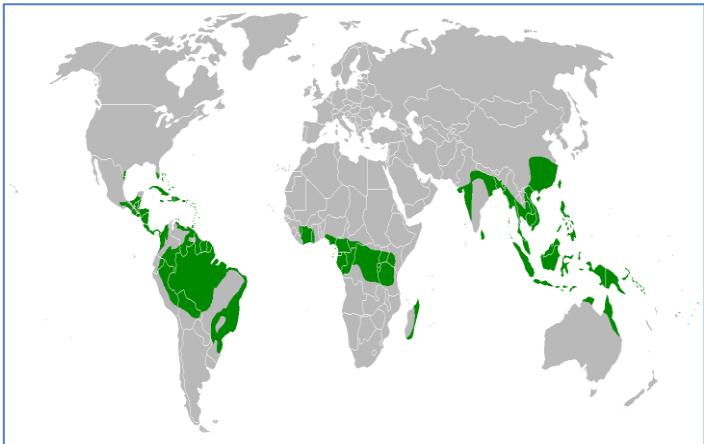
казуарина

Orollarning hamda materik sharqiy va janubi-sharqiy chekkalarining nam tropik va subtropik o‘rmonlari materikning ichki qismlariga tomon savannalar, siyrak o‘rmonlar va butazorlar, so‘ngra chalacho‘l hamda cho‘l formatsiyalari bilan almashinadi.

2. Materik iqlim mintaqalariga xos tabiat zonalarining tarqalishi

Fasliy nam o‘rmonlar
Avstraliyaning butun *sharqiy chekkasini ham qoplab*, Katta suvayirg ‘ich tizma *yonbag‘irlariga* ko‘tariladi. Bu o‘rmonlar tipik nam tropik o‘rmonlardan turlarga kambag‘alligi, palmalar deyarli butunlay bo‘lmagani holda har xil evkalipt turlarining ko‘pchilikni tashkil etishi bilan farq qiladi.

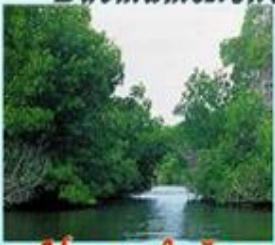

Avstraliyaning sharqidagi o'rmonlarda manzara hosil qiluvchi evkaliptlar tashqi qiyofasiga hamda katta-kichikligiga ko'ra juda xilma-xil. Epifit o'simliklar xilma-xil, ko'pchiligi rang-barang chiroyligullaydi, ular orasida orxideya oilasi vakillari alohida ajralib turadi.

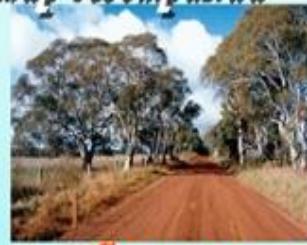

Австралийский мир природы

Мангровый лес

Акация

Бутылочное дерево

Джакаранда

Avstraliyada tropik siyrak o'rmon va savannalar materikning shimolida, asosan **20°sh.k.** dan shimolda katta maydonlarni qoplagan. Sharqda siyrak savanna o'rmonlari va tipik savannalar janubga kirib keladi.

Avstraliya savannalarining namgarchilik faslida *ayiqtovongullilar, lolagullilar* va *arxideyagullilar* oilasidan bo'lган rang-barang gullovchi o'simliklar, turli xil g'allagullilar qoplaydi.

Savannalarning
xarakterli daraxtlari-
evkaliptlar, akasiyalar,
bargsiz shoxlari ipga
o'xshagan
kazuarinalar, tanalari
yo'g'on daraxtlar ham
keng tarqalgan,
ularning tanalarida nam
zahiralari to'planadi.

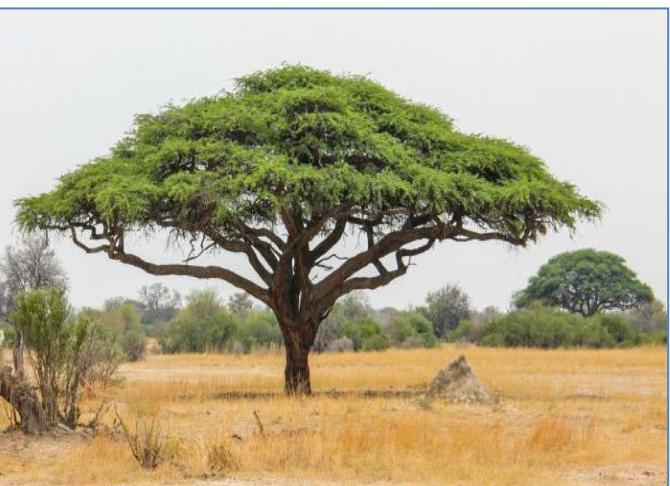

Butilkasimon daraxtlar avlodiga kiruvchi bir qancha turlar *o'ziga xos daraxtlarning mavjudligi* Avstraliya savannalarining boshqa materiklar savannalaridan birmuncha farq qiladi. Evkalipt o'rmonlari Keyp-York yarim orolining katta qismini va Avstraliyaning shimolidagi keng sohilni qoplagan.

Sharqdan g'arbga va
shimoldan janubga borilgan
sari o'rmonlar siyraklashadi
hamda kserofit qiyofaga kirib
boradi, o'ziga xos
Avstraliyada **skreb** deb
ataladigan butazorlar bilan
almashinadi. Skreb tikanli
butalar o'sgan
chakalakzorlardan yoki qalin
mayda bargli daraxtzorlardan
iborat bo'lib, ular ko'proq
akasiya va evkaliptlardan
iborat bo'ladi.

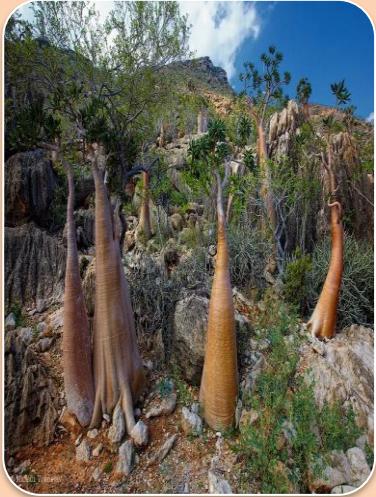
G'arbiy Avstraliyadagi
cho'l va chala cho'l
hududlarida, qisman
markaziy tekislikda ham
katta maydonlarni
spinifeks deb ataladigan
cho'llar egallagan.

Avstraliyada spinifekslar
tarkibiga ikki o'simlik
avlodlariga mansub
bo'lgan *qattiq bargli*
g'allagullilar kiritiladi.

Materik janubida cho'llar okean qirg'og'igacha yetib kelgan. Bu yerdagi **Nallarbor tekisligi** ohaktoshlari ustida har yerda o'sgan *sho'ra o'tlarni* yoki *pakana evkalipt butazorlar* uchratiladi. Avstraliyaning janubi-g'arbi va janubi-sharqida **subtropik daraxt va buta o'simliklar** ko'pchilikni tashkil etadi

Avstraliya janubi-g'arbinining iqlimi o'rta dengiz bo'yining iqlimiga yaqin. Materikning bu qismi o'simlik qoplami uchun *doimiy yashil siyrak evkalipt o'rmonlari* xos.

Har xil turdag'i (**qizil daraxt, karri va boshqalar**), bo'yi **80-100 m** ga yetadigan evkaliptlar bilan birga, ular tagida daraxtsimon liliya (o't daraxti) va butalar (akasiya, proteyya va boshqalar) o'sadi.

Materikning ichki qismiga kirib borilgan sari bu o'rmonlar ***makvis*** tipidagi butazorlar bilan almashinadi.

Ular Avstraliyaga xos o'simlik turlaridan tarkib topgan va butalar tagida *ishqori yuvilgan jigar rang tuproqlar* tarqalgan.

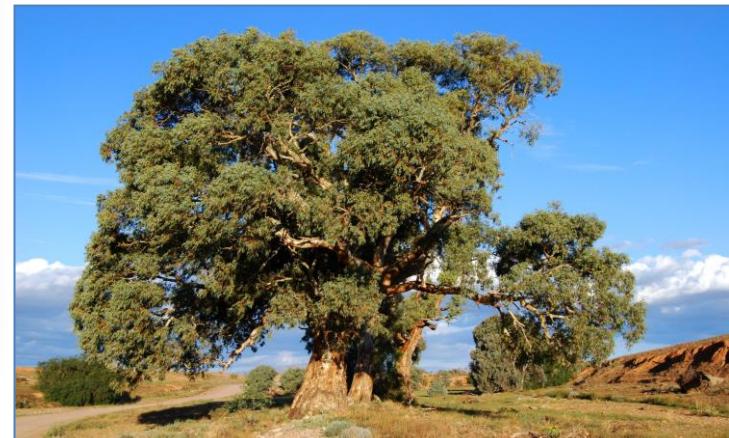

Avstraliyaning nam subtropik iqlimli chekka janubi-sharqi hamda mo'tadil okean iqlimli **Tasmaniya** o'simlik qoplami va florasi turlariga ko'ra bir-biriga juda yaqin. U yerlarda *doimiy yashil o'rmonlar* ko'pchilikni tashkil etadi, ularda Avstraliya florasi vakillari ham, Antarktika o'simliklari vakillari ham o'sadi.

Bu o'rmonlarda ham evkaliptlar, jumladan
balandligi 150 m ga
yetadigan gigant shox
evkalipt, bodom evkalipt va
boshqalar asosiy rol
o'ynaydi. Qirqquloqlar va
turli xil lianalar, bu
o'rmonlar tashqi manzarasi
va muayyan darajada daraxt
tarkibiga ko'ra ham *Janubiy*
Chilining sernam
o'rmonlariga o'xshaydi.

Тасманию называют островом папоротников. Остров в основном покрыт вечнозелеными лесами, в которых преобладают папоротниковые, из-за чего природа напоминает доисторическую

Avstraliya o'simliklari orasida *qimmatbaho* *yog'och, efir moyi, ishqorli moddalar, ozuqa mevalar, ildiz yoki novda beradigan foydali turlar* uchraydi. Ko'p o'simliklardan aholi qadimdan foydalanib kelingan. Ko'pchilik madaniy o'simliklar *g'alla, texnika va poliz ekinlari, mevali daraxtlardan* iborat bo'ladi.

3. Hayvonot dunyosi.

Материкнинг ишимоли-гарби
ва жануби-гарбидаги
соҳилларда ва тоз
ёнбагирларининг қуи
қисмларида қаттиқ баргли
доимий яшил ўрмонлар ва
бутазорлар табиат зонаси
субтропик иқлим
минтақасида жойлашган ва
жигар ранг ва қизғиш
жигар ранг тупроқлар
тарқалган.

Шимолда **цитрусларнинг**
асосий қисми етиштирилади.

Субтропиклар зонасининг
табиий ўсимликлари
зайтунлар, писталар,
митти пальмалардан
иборат. Буталардан **маквис,**
ладанник, мирта,
олеандралар ўсади. Паст
тоғларнинг ён бағирларида
Ўрта денгиз зонасига хос
эман дарахтларидан
ташкил топган ўрмонлар
учрайди.

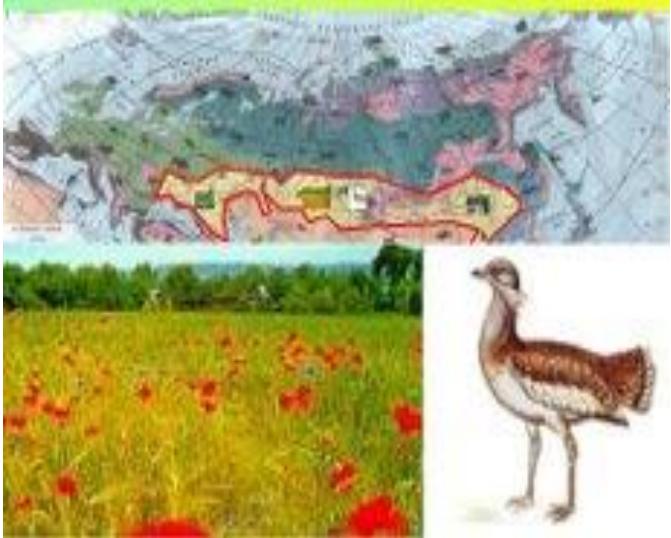

Жанубий субтропиклар
зонаси ўсимлик
турларига жуда бой. Бу
ерда **Шимолий Африка,**
Евросиё ва
Австралияга хос бўлган
ўсимликлар учрайди.
Дарахт турларидан **Кап**
зайтуни, кумуш
дараҳти, Африка
ёнғоғи, кап каштани,
сарик дараҳт, кедр деб
аталадиган улкан **кора**
арчалар ўсади.

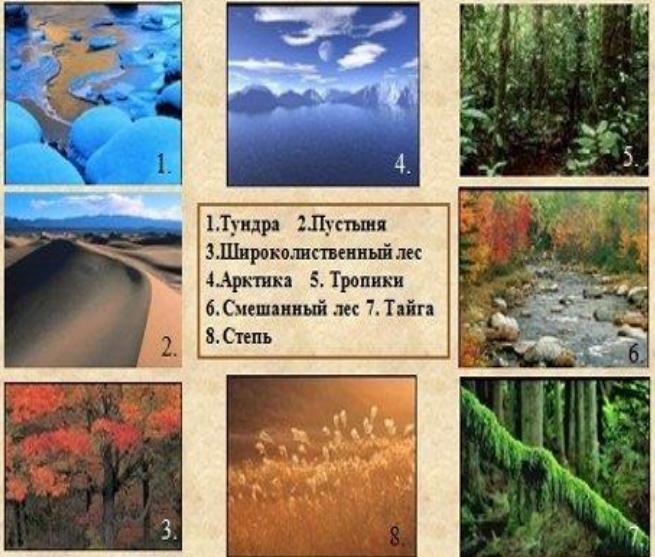
Анд тоғларидаги баландлик минтақаларининг кўп ёки кам бўлиши асосан икки хил сабабга боғлиқ:
биринчидан тоғ тизмаларининг баландлигига ва *иккинчидан* уларнинг экваторга яқин ёки узокда жойлашишига боғлиқ.

Масалан, экваторга яқин жойларда Анд тоғларининг баландлиги **5000-6000 м** ни ташкил этади. Бу ерда тоғ этаклари қалин экваториал ўрмонлар билан қопланган. Ундан юқоридаги ўрмонларда ўсимлик турлари камаяди, дарахтлар анча паст бўйли бўлиб ўсади.

ЛЕСОСТЕПИ И СТЕПИ

Назовите природные зоны Евразии

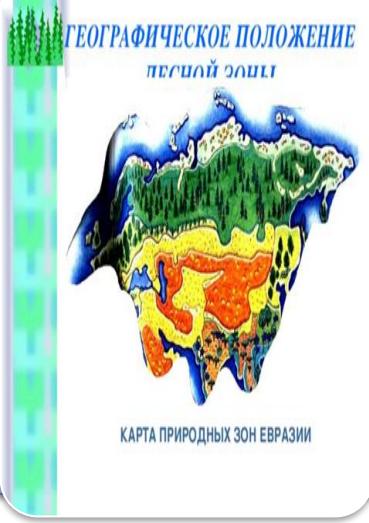

Үрмон-дашт зонаси.

Үрмон дашт зонаси кенг баргли ўрмонлар зонасидан жанубда жойлашган, кенг баргли ўрмонларнинг жанубида иқлими хусусиятларидан ёзги ҳароратнинг 1-2⁰С ўртача юқорилиги, буғланишининг ёғинга нисбатан кучлилиги дарахт ўсимликларининг ўсишига халақит беради.

3. Ҳайвонот дунёси

Африканинг ҳайвонот дунёси жуда хилма-хил ва турларга бой, материкининг геологик ривожланиши тарихи ва ландшафт зоналарининг рангбаранглигидир. Африка ҳудуди Ер юзини зоогеографик районлаштиришга мувофиқ **Голарктика ва Эфиопия** зоогеографик областларига қарайди. Материкининг шимолий қисми **Сахрои Кабир** билан биргаликда **Голарктика** обласгининг Ўрта денгиз кичик зоогеографик областига қарайди.

Қолган катта қисми Эфиопия областини ташкил этиб, **Шарқий Африка, Ғарбий Африка ва Жанубий Африка** кичик зоогеофафик обласларига бўлинади.

Голарктика ва Эфиопия обласлари ўртасидаги чегара **20° ш.к.** нинг жанубидан ўтади. Материкнинг шимолий қисмида яшайдиган ҳайвонларнинг кўпчилиги **Жанубий Европа ва Ғарбий Осиё** фаунасига ўхшаш.

Саҳрои Кабирда ва Атлас

тоғларининг қурғоқчил
районларида сувсизликка
чиdamли ҳайвонлар
яшайди. Бундай ҳайвон
турлари асосан **бубала,**
мендаса каби
антилопалар, Шимолий
Африка буғулари, чўл
буғулари (лань) ва
бошқалардан таркиб
топган.

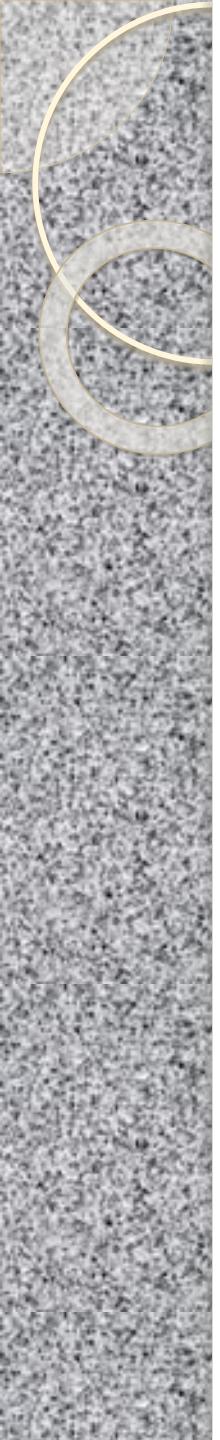

Саванналарда ем-хашак ресурслари етарли даражада мавжуд бўлганлиги туфайли **ўтхўр ҳайвонлар** кенг тарқалган. Биргина антилопаларнинг **40 дан** зиёд тури яшайди. Энг йирик қадимий антилопалардан бири бўлган **гну** ҳозирга қадар ҳам сақланиб қолган.

Материкда **25 та қўриқхона, 50дан ортиқ миллий боғлар** ташкил қилинган.

Материк табиатини
мухофаза килиш борасида
бир қанча ишлар амалга
оширилган, қўриқхоналар ва
миллий боғлар ташкил
этилган. Улар айниқса
Жанубий ва Шарқий
Африкада жуда кўп. Бу
жойларда ноёб табиат
комплекслари, ўрмонлар,
саванналар, вулканлар,
ландшафт ёдгорликлари,
ёввойи ҳайвонлар мухофаза
килинади.

*Эътиборингиз учун
рахмат!*